

Her hareketlilik, altüst oluş döneminden sonra toplumun bir istikrar dönemine girmesi genel kuraldır. Bu iki dönem birbirinden bıçakla kesilmiş gibi ayrılamaz elbette. Fakat yine de hareketlilik döneminin belli bir anında —N. Poulantzas'ın deyimiyle— bir dönüşsüzlük noktasına varıldığı söylenebilir. Her farklı siyasal anlayış sahibi bu noktayı ve onun tekabül ettiği özel olayı farklı tesbit eder. Ancak belli bir bilimsellik kaygısı taşıyan her yaklaşımın tesbit ettiği kritik «olay» farklı olmakla birlikte, genellikle bu olaylar çok geniş olmayan bir zaman dilimi içinde meydana gelmişlerdir.

Nitekim Türkiye toplumunun 1970'li yıllar boyunca yaşadığı yoğun hareketlilik döneminin en yüksek noktasına vardığı zaman diliminin 1977 ortaları olduğu genellikle kabul edilmektedir. Toplumdaki politikleşmenin en kesin biçimde görülebildiği bu sürenin bizce tayin edici olayı 1 Mayıs 1977 olayıdır. (Bir CHP'li aynı konuda 6 Haziran genel seçiminden sözedecektir.)

Toplumsal muhalefet hareketini yönlendirmeye çalışan sosyalist hareket'in 1/Mayıs/1977 katliamı karşısında tavrı, onun bu potansiyeli sosyalizm hedefine kanalize edilebilecek düzeyde olmadığını en anlamlı kanıtıydı.

Yüzbinlerce insanın toplandığı bir alana karşı bu kadar rahat biçimde bir tertip düzenleyenler, hiç de «düzene aykırı» birtakım «karanlık güçler» değildi. Bu tertip, kesinlikle düzen güçlerinden bağımsız değildi. Olmadığının tartışma götürmez kanıtı; ne MC hükümetinin ve ne de CHP ağırlıklı hükümetin bu katliamı inceleme işine girmemesidir. Şüphesiz acı olan nokta, «sosyalist hareket»in bu düzen tehdidi karşısında «suçlu»yu başka yerlerde «karanlıklar» da aramaya yönelmesidir.

1 Mayıs katliamı düzenin tam anlamıyla siyasal bir ihtarıydı. Bu ihtar alındı, anlaşıldı ve uyuldu. Yükseliş durdurulmuştu. Sürecin akışı 1 Mayıs dirseğinden sonra bugün varılan noktaya doğru yöneldi. Toplumsal muhalefet hareketi ve «sosyalist hareket», düzenle hesaplaşma olgunluğuna varmamıştı.

1 Mayıs dönüm noktasından itibaren başlayan toplumsal muhalefet hareketinin durgunlaşması, tedricen devam etti. 1970'li yıllarda

geniş yığınların Türkiye tarihinde ilk kez bu denli aktif ve yaygın bir siyasal eylemlilik içine girişile başlayan ve bu olguyla karakterize edilen dönem, bu olguya bağlı olarak yerini yeni bir evreye bırakmaya başlamıştır.

«İstikrar dönem»lerinin görece durgunluğu içinde toplum bir önceki dönemin sonuçlarını —deyim uygunsa— hazmeder, özümser. Bu bakımdan 14 Ekim'le sadece kanıtlanan yürürlükteki istikrar durumunda da Türkiye toplumu, 1970'li yılların açık eylemleri içinde edindiği görgüleri, deneyleri, verilmek istenenleri özümlemeye çalışacaktır.

Fakat eldeki veriler bu evrenin uzun sürmeyeceğini göstermektedir. Türkiye'deki mevcut ekonomik düzenin çarpıklığı bunun ilk nedenidir.

Bununla anlatmak istediğimiz şeyi kısaca açıklamamız gereklidir. Ahşılâgelen kullanımında «çarpıklık» denilirken, Türkiye ile metropol kapitalist ülkeler arasındaki hiyerarşik ilişki belirtilir ve bu bağımlılık ilişkisinin Türkiye'yi modern endüstriye sahip olmaktan yoksun kıldığı, onu, sınırlı tüketim mallarının üretilebildiği, büyük ölçüde montaja dayalı bir sanayi ile yetinmek konumunda tuttuğu söylenirdi. «Bağımsız Türkiye» sloganında ifadesini bulan karşı tez —ki «sol»undur— ise «kalkınma» ve ekonomik otarşi sorunsalının varsayımlarına uygun olarak, metropollerle bağımlılığın sona erdirilmesini ister, böylece modern ağır endüstrinin kurulmasından başlanarak Türkiye'nin bir sanayi ülkesi haline getirilmesi gerektiğini savunurdu.

—Montaj da olsa— Sanayi gelişmesi, dolayısıyla ekonomik büyüme, enerji ve döviz sorunları, bir yandan «bağımsızlık» alternatifini geçersizleştirip yerine kimlerle, nerede, hangi konumlarda bağımlılık ilişkisinin kurulması gerektiği sorununu geçirirken, öte yandan bizzat kapitalist egemen sınıflar da artık ekonomik yapıda bir düzenlenmenin gerekliliğini ilan eder oldular. Bu «düzenleme» ile yukarıda kasdedilen biçimde bir «çarpıklığı» düzeltilmesini istiyor değillerdi. Fakat 1960 lardan beri «sol» çevrelerin «çarpıklıkla» niteledikleri yapıyı kendi doğrultusunda sürdürmenin artık hemen he-

men imkansızlaştığını, yeni ekonomik politikaların zorunlu hale geldiğini görüyorlardı.

Ekonomik yapıdaki zorunlu değişiklikler, Türkiye'nin hangi bağımlılık sistemi içinde yer alacağı sorusuna sıkı sıkıya bağlıdır. Eskiden olduğu gibi AET içinde veya AET ve ABD çevresinde yer alınacaksa, «çarpıklık» sözkonusu ülke sözcülerinin işaret ettiği gibi «ağır sanayi» yönündeki girişimlerde bulunacak, dolayısıyla bir tür girişimler başta olmak üzere bazı sanayi dallarının geliştirilmesi frenlenecektir. MSP'nin «İslâm Ortak Pazarı» gibi iddialı içeriği olan tezinde ise, tersine tüketim endüstrisinin bazı dalları «çarpık» sayılacaktır. Türkiye'nin «Sosyalist Blok», Avrupa ve Ortadoğu arasındaki kavşak konumundan yola çıkılarak yeni bir ekonomik bağlantılar manzumesi de oluşturulabilir CHP tarafından savunulan yaklaşım budur. Ötekiler gibi sektörler düzeyinde kesin hatlı bir düzenlemeyi, yönlendirmeyi geçiktirmemekte, mevcut üretim düzenini kurulaacak bu yeni bağlantılara uyarlamayı düşünmektedir. Fakat —mevcut koşullarda uygulanmasının neredeyse hayal olması bir yana, kolayca anlaşılacağı üzere— devletin öncülüğünü, insiyatifini gerektiren bir yapıdadır.

Türkiye'de egemen sınıflar, yukarıda ana hatlarıyla verilen alternatiflerden birini tercih etmek sorunuyla karşı karşıyadırlar. Sözkonusu alternatiflerden hangisinin hangi zümrelere benimsendiği, uygulanma imkanları vb. konuları tartışmak bu yazının konusu değil. Belirtmek istediğimiz iki nokta var. Birincisi uzun vadede değişmeyecek olan bir tercihin yapılmasının artık zorunlu hale geldiğidir. İkincisi ise hangisi olursa olsun bütün tercihlerin —farklı düzeylerde de olsa— köklü önlemler gerektirdiği, iç ve dış politikada, ekonomik kararlarda bazı risklerin göze alınmasını zorunlu kıldığıdır. Bu köklü önlemlere, risklere herkesten önce egemen sınıf kendisi kararlılıkla uymalıdır.

Toplumsal muhalefet hareketinin yarattığı siyasal «tehlike»nin sorun olmaktan uzaklaşmaya başladığı 1977 ortalarında, yukarıdaki sorunun cevabı da verilmiş olmalıydı. «Tercih»in belirlenmiş olması ve hükümetlerin bu ana doğrultuda üzerlerine düşeni yapması gerekirdi. Örneğin ünlü beş yıllık plânlar üzerinde artık tartışma —bu boyutlarda— olmamalıydı. Fakat görünen odur ki; Türkiye'de egemen sınıflar, ilerde başlarına daha büyük «tehlike»ler getireceği besbelli olan ekonomik yapıdaki zaafı görmekte ama her bir kesim bu zaafı giderebilmek için kendi üzerine düşen «özveri» ve riski en aza indirmeye çalışmaktadır. Bir bütün olarak egemen sınıflarımız, köklü kararlar alabilme, uygulayabilme, bunların riskini göze, alma özelliklerinden büyük ölçüde yoksundurlar. Burada şüphesiz egemen sınıfların ittifakla yapacağı bir tercihten sözlemiyoruz. Egemen sınıflar bloku içinde belirli bir kesim, ötekilere rağmen belli bir tercihten yana kesin vazie-

yet alıp, düzenin uzun vadeli çıkarları adına bu «iç mücadele»nin risklerini göze alır, hangi siyasal kadroyu —partiyi— destekleyeceğini belirler ve bu tutumunu kararlılıkla sürdürür. Kelimenin gerçek anlamıyla «egemen sınıf» olmanın bir gereğidir böylesi tutumlar.

Oysa bilindiği üzere, anlatılan tutumu alması en fazla beklenebilecek olan büyük sanayi burjuvazisi bile kararlılık gösterememiştir. Soruna hep kısa vade içinde bakmış, siyasal destek politikasını gündelik ihtiyaçlarına göre sürekli değiştirmiştir.

Türkiye'de kapitalizmin ekonomik ve siyasal karar mekanizması, bu düzeylerde sistemli politikalar oluşturma ve uygulamayı yönlendirme durumunda olan kurumsal yapı, belirgin bir zaaf içindedirler. Emperyalist ekonomik sistemin 1970 öncesinde görece sorunsuz işlediği dönemde ve Türkiye ekonomisi bu denli büyümemiş, dolayısıyla düzen artık gündemde olan siyasal-toplumsal «tehlikeler»le henüz karşılaşmamışken, Türkiye'de egemen sınıflar bu zaafalarına aldırılmavabilirlerdi. Fakat sözkonusu koşulların büyük ölçüde değiştiği 1970 sonrası dönemde bu zaaf yalnızca apaçık görülür hale gelmemiş, daha da önemlisi egemen burjuvazinin bu zaafın üstesinden gelebilme yeteneğinden yoksun olduğu da büyük ölçüde kanıtlanmıştır.

Öyle anlaşılmaktadır ki Türkiye'deki kapitalist sınıf tarihsel oluşumunun özelliklerinden kaynaklanan zaafı onmaz biçimde malûdur. 1920-1930'ların ünlü aferizm furyasından, II. Dünya Savaşı yıllarının büyük vurgunlarından, 1950'lerdeki ithalat yağmalarından ve 1960 sonrasındaki montaj sanayinin tatlı kârlarından geçerek büyüyen kapitalist sınıf, bu tarih içinde ne kendi içinde gerçek bir rekabet yaşadı ve ne de üzerinden devlet koruması, teşviki ve desteği eksik oldu. Bu kolay, bu risksiz kazançlar edinme süreci içinde belki servet itibarıyla gelişmiş kapitalist ülkelerdeki emsalleriyle boy ölçüşebilir hale geldiler. Ama o kapitalist sınıfların her düzeyde verdikleri mücadeleler içinde kazandıkları soy kapitalist erdemleri edinemediler. Belirtilmelidir ki Türkiye'deki kapitalist sınıf, «dışa bağımlılık»tan daha çok, yukarıda çok genel biçimde değinilen tarihsel özelliklerinden dolayı, toplum üzerinde hegemonyasını kuramamıştır.

Toparlarsak, toplumsal muhalefet hareketinin çekilmeye başlaması ile siyasal düzeyde bir istikrar sürecine girilmiştir. Türkiye'deki ekonomik yapı kısa vadede çözümlenmesi imkansız olan, dahası nerede, nasıl çözümleneceği bile belirsiz olan sorunlar ile karşı karşıya iken bu sürecin çok sürmesi beklenebilir. Kaldı ki, 1980'li yıllarda —en azından 1945'ten beri— durgunluk içinde gelişen kapitalist metropollerde büyük toplumsal-siyasal hareketlerin meydana gelebileceğine ilişkin güçlü belirtiler vardır. Bu önemli gelişmenin Doğu Avrupa'yı da içine al-

ması ya da burasını da aynı yönde etkilemesi çok muhtemeldir.

Bu «uluslararası dalga», Türkiye'de, cevabını bulamadığı yığınla sorunlu huzursuzluğuyla geri çekilmiş toplumsal muhalefet hareketinin —yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı— hiç de uzun süremeyecek olan yeniden yükselişi ile eşanlı olur veya olmayabilir.

Bu konut, Türkiye'de Sosyalistlerin önlerinde duran tarihsel görev açısından nitelik belirleyici değildir.

Kavranmasına çalıştığımız nokta şu: Türkiye'de düzen, 1973 ertesinin yoğun sarsıntılarında rağmen kendini koruyabilirdi, bu ne onun sağlamca oturduğunun ne de egemen sınıfların önlemler alabilmiş olmalarının —bu «yetenek»lerinin— kanıtıdır. Tersine onlar, «düzenlenmesi» gerektiğini gördükleri düzeni bir yandan yakınıp bir yandan sürdürüyorlar ve böylece yürürlükteki istikrar evresinde, nefes alma döneminde, gündemde bulunması gerekenden çok fazla soru bırakıyorlarsa, bu, yalnızca ülke ekonomisinin büyük sorunları olduğu anlamına gelmez. Asıl olarak egemen —yönetici ve yönlendirici— sınıflar olarak derin bir acizlik içinde olduklarının kanıtıdır. Toplumun belli bir soruna, o sorunun belli bir çözüm biçimine koşullandırarak bir suni seferberlik yaratıp, onun gerisinde gerekli operasyonları yapmak gibi egemen sınıfların bilinen taktiklerini uygulamaya koyamıyorlarsa, bunun nedeni, kavramın tam içeriğiyle egemen sınıf olamayışlarıdır. Çıkarlarının ne yönde olduğuna karar verebilecek durumda değillerdir. Karar verebilseler bile uygulamanın gerektirdiği iç disiplinden, kararlılıktan yoksundurlar ve böyle oldukları için de topluma siyasal ideolojik yönlendiricilik yapamamaktadırlar.

Düzen devam edebilmiştir. Çünkü geniş yığınlar tarihlerinde ilk kez —şimdiye kadar olmadıkları ölçüde— aktif biçimde siyasete katılıyor olmanın deneyimsizliği, yerleşik önyargılardan kurtulma güçlükleri içindeydiler. Bu yetersizlikler yine ilk kez kendilerine yönelen bir kitlevi hareketle karşılaşan sosyalist kadroların «sosyalizm-içi» bir bunalımı yaşıyor oluşlarının etkisiyle katmerleşti. Böylece egemen sınıflarımız «tehlike»yi kritik noktaya gelmeden atlatabildiler.

Buradan Türkiye'deki düzenin gücünü hafife aldığımız anlamı çıkarılmamalıdır. Kaldı ki böyle olsa bile, bu, sosyalistlerin görevini ne nitelikçe ne de kapsamca değiştirmez. Bazı «gerçeklere» uyan «sosyalist»ler paradoksal bulacaklar ama şunu belirtmeliyiz ki aslında Türkiye'deki yapının iç zaafı, oturmamışlığı, egemen sınıflarımızın anılan «güçsüzlüğü», son analizde sosyalist hareket için gerçek bir handikaptır. Sosyalizm, neyi yıktığına göre değil, neyi yaptığına göre tanımlanır. Ve bu «yapım» kaçınılmaz olarak, eski yapının mirasını gözönüne almak zorundadır. Türkiye'deki düzenin ve ege-

men sınıfların güçsüzlüğü fiziki anlamda değildir. Tersine yetersizliğini örtmek için fiziki gücü, baskı ve terörü elden bırakmamıştır yerli egemen sınıflarımız. Onların bu çarpık düzeninde alabildiğine kısırlaşmaya zorlanan geniş emekçi yığınların sosyalizmin yapıcısı haline gelmesi için, şüphesiz, sosyalist mücadele programı çok daha kapsamlı düşünülme zorundadır.

Buraya kadar çizilen panoramadan çıkan, siyasi sonucu özetleyebiliriz: Sosyalist hareketin önünde 1980'lerin ilk yıllarına kadar sürmesi muhtemel bir «stratejik hazırlık dönemi» vardır. Belirtmek bile belki gereksizdir ki bu «hazırlık»lar, 1973 ertesi dönemi karakterize eden, bilinen politik eylemliliklerinin —belki tedrici bir azalış göstermekle birlikte— tamamen ortadan kalkmayacağı bir süreç içinde yapılmak durumundadır.

Fakat bu dönemin sosyalistler için çok hareketli bir dönem olmasını gerektiren asıl neden bu değildir.

«Hazırlık dönemi»ni stratejik kılan şey, Türkiye'deki sosyalizm hareketinin, 1960 başlarından bu yana yaşadığı tarihle kesin bir iç hesaplaşma yapmak zorunda oluşu ile ilgilidir. Türkiye'de Sosyalizm hareketi; «Türkiye sosyalist hareketi» denilen sınırları belirsizleşmiş alan içindeki devrimci ögeler, artık eksiksiz kanıtlarıyla görülebilen gerçeklerin ışığında ertelenemez bir karar anındadırlar. Sözkonusu hazırlık döneminin bütün teorik-pratik çalışmaları bu kararlar belirlenecektir.

Türkiye'de sosyalizm hareketinin etkin bir siyasal-toplumsal olgu olarak belirleşiminin gerçek başlangıç tarihi 1960'ların başıdır. Sosyalizme yönelik hareket, o tarihten itibaren Türkiye'de ivme kazanan kapitalizmin gelişmesinin yol açtığı büyük toplumsal değişimin, bunun yarattığı sorunların ve bundan kaynaklanarak giderek yoğunlaşan siyasal hareketliliğin yükselen çizgisi üzerinde genişledi ve ülke çapına yayıldı. Ve yine 1960 başlarında Uluslararası sosyalist harekette son yıllarda yaşanan derin bunalım ÇKP - SBKP çatışmasıyla açığa çıkıyordu. Türkiye'nin genç sosyalizm hareketi daha henüz ilk deneylerini edinirken bu olguyla karşılaştı. Türkiye toplumunun yaşadığı değişim sürecinin verdiği imkanlarla gelişirken, sözkonusu bunalımın etkisi ile de kaçınılmaz olarak bölünmeye başladı.

Şimdi 1980'lerin eşliğinde, bu tarihe kadar Türkiye'de sosyalist hareketin geliş sürecini belirlemiş olan iki temel olgunun mümkün sonuçlarına vararak eski etkililiklerini yitirdiğini görüyoruz. «Sosyalist hareket» alanındaki mevcut bölünmelerin ana etkeni olan, uluslararası sosyalist hareketteki bunalım, çözümsüzlük noktasına vararak eski gelişiminden uzaklaşmaktadır. Daha din kendilerini iki nitelikçe farklı uç olarak gösterebilmiş olan SBKP ve ÇKP'nin «reel sosyalizm» anlayışının iki biçimini temsil

ettikleri ve sosyalizmin ayırddedici özellikleri ile gerçekleşmesinin imkansız olduğu varsayımına dayalı bu reel sosyalist pratiğin, doğası gereği birbirleriyle çatıştıkları her gün yeni kanıtlarla görülebilir olmuştur. Bu nedenle bütün dünyada ve Türkiye'de sosyalistlerin önündeki tayı edici tarihsel soru sosyalizm mi, «reel sosyalizm» mi? sorusudur. Sosyalizm diyenler, SBKP - ÇKP ve onlarla aynı varsayımı paylaşan Avrupa Komünizmi akımındaki egemen eğilimi ve bunların izleyicilerini kendi aralarındaki kavga ve uzlaşmaları ile başbaşa bırakıp, onlardan nitelikçe farklı bir siyasal-toplumsal hedefi gerçekleştirmeyi amaçladıklarının bilinciyle kendi teorik-pratik ve örgütsel platformlarını kurmaya koyulmuşlardır.

Şimdi, 1960 sonrası değişim sancıları ile yükselen siyasal eylemlilik grafiği —1971'deki gibi zorla değil— bizzat bu eylemliliğin iticisi toplumsal muhalefet hareketinin «kendi iradesiyle» bir çekilişi belirtir biçimde düşmektedir. 1960 sonrası mücadelelerin, deneylerin, bilgilerin özümseceği bu sürece yorgun bir memnuniyetsizlikle giren yığınlar, 1980 başlarındaki kaçınılmaz kalkış anında eğer karşılarında hâlâ «sosyalist hareket»in o bildik görünümünü bulurlarsa, şüphe yok ki artık aldırış bile etmeyeceklerdir.

Bu görünümdeki yanlış ve itici yanın «bölünmüşlük» olduğunu, dolayısıyla «sosyalist hareket»in bir birlik görünümüyle kendini göstermesinin çok şeyi halledeceğine hâlâ inananlar vardır.

Fakat, bulunduğumuz noktada bizatihi bu «bölünme»den dolayı yaşanan olumsuzluklardan ne denli bunalmış olursak olalım, bu bize

bölünmeye yol açan nedenlerin ciddiliğini unutturamaz. Bunu söylerken bütün bir 1960 sonrası dönemde ne yazık ki kurtulamadığımız reel sosyalist teorik pratik platformun aslı sahiplerince sosyalizm hareketine empoze ettirilebilmiş olan bölünme nedenlerini, konularını kastediyor değiliz.

«Türkiye sosyalist hareketi» denilen bu sınırları belirsiz alan «bölünmelidir». Türkiye'de sosyalistler, şu son yılların çok yoğun ve öğretici deneylerinden sonra artık anlamış olmak, anlamak zorundadırlar ki, sosyalizm hareketi, kendisine reel sosyalizm diyen akımdan kesin, açık biçimde ayrılmalıdır. Sosyalizm hareketi ile «reel sosyalizm», apayrı siyasal-toplumsal hedeflere sahip iki nitelikçe farklı hareket olarak artık iççelikten kurtulmalı, kendilerini kendi platformlarında biçimlendirmelidirler. Daha doğrusu sosyalizm hareketi, reel sosyalizmin teorik-pratik-örgütsel zeminlerinde yıllardır sürdürdüğü arayışı, aykırı bir zeminde yürüttüğünün bilincine varmalıdır. Sınıflı toplumlar çağını, insanlığın tarih öncesini kapatacak sosyalist devrimin, bu niteliğinden gelen ayırddedici özelliklerini yansıtan teorik-pratik-örgütsel platformunu oluşturma içine koyulmalıdır. Sosyalizm hareketinin önüne koyduğu hedefin gerçekleştirilemezliğini kabul eden reel sosyalizm anlayışı ile farklılığını her düzeyde göstererek, süregelen kaosu sona erdirmelidir.

Birikim